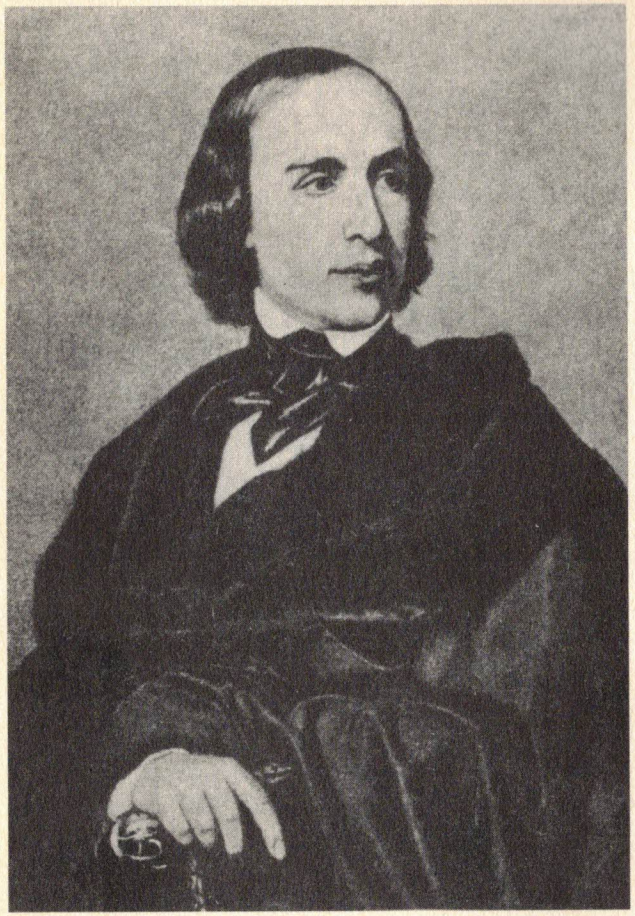

MICHAIL ALEXANDROVIČ BAKUNIN

ZPOVĚĎ CARU MIKULÁŠI I.

AURORA
PRAHA

Přeložil Vincenc Charvát

CS 4532/2010

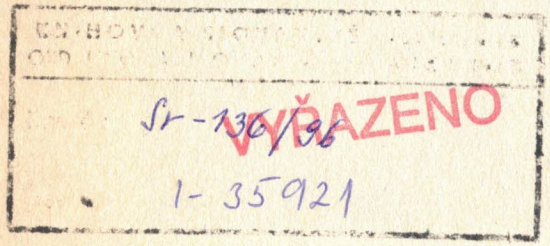

Epilogue © Vladimír Kašík, 1996
© Aurora, 1996
ISBN 80-85974-06-1

BAKUNINOVA ZPOVĚĎ*

Vaše císařské Veličenstvo, nejmilostivější gosudare,

znaje přísnost ruských zákonů, znaje Váš nepřekonatelný odpor ke všemu, co se jen trochu podobá neposlušnosti – o zjevné vzpouře proti vůli Vašeho císařského Veličenstva ani nemluvě –, a vědom si tíhy zločinů, které jsem nedoufal a ani nehodlal utajit či umenšit před soudem, řekl jsem si, když mě vezli z Rakouska do Ruska, že mi nezbývá než trpět až do konce, a prosil jsem Boha, aby mi dal sílu vypít důstojně a bez nepřístojné slabosti kalich hořkosti, který jsem si sám připravil. Věděl jsem, že jako člověk zbavený před několika lety rozsudkem senátu i výnosem Vašeho císařského Veličenstva šlechtictví, mohu být po zákonu podroben tělesnému trestu, a očekávaje nejhorší, spoléhal jsem toliko na smrt jako na nejrychlejší vysvoboditelku ze všeho utrpení a strádání.

Nedovedu vyjádřit, gosudare, jak překvapen a hluboce dojat jsem byl šlechetným, lidským, shovívavým jednáním již na ruské hranici. Počítal jsem s jiným uvítáním. Co jsem viděl, slyšel a zažil cestou z Polského království do Petropavlovské pevnosti, natolik rozptýlilo mé obavy, natolik odporovalo všemu, co jsem o ukrutnosti ruské vlády slýchal a o čem jsem sám mluvil i psal, že jsem poprvé zapochyboval o správnosti svých dosavadních názorů a položil si ohromivou otázku: šířil jsem snad pomluvy? Dvouměsíční pobyt v Petropavlovské pevnosti mě pak zcela přesvědčil o tom, jak naprosto neopodstatněná byla moje někdejší předpojatost.

Nemyslete však, gosudare, že ve mně ono šetrné jednání vzbu-

*Na exempláři, který byl pořízen pro Mikuláše I., je tužkou poznamenáno: „Měl by sis to přečíst, je to velice zajímavé i poučné." Poznámka je pak na okraji přepsána inkoustem a ověřena generálporučíkem Dubbeltem. (Pozn. rus. red.)

dilo nějaké klamné a marné naděje. Velmi dobře vím, že přísnost zákonů nevylučuje lidskost, a naopak zase že lidskost nevylučuje přísné plnění zákonů. Jsem si vědom míry svých zločinů, a ježto jsem pozbyl práva doufat, nedoufám v nic –, a abych pravdu řekl, gosudare, v posledních letech jsem tak zestárnul a tak zmalomyslněl, že už vlastně ani nemám co si přát.

Hrabě Orlov mi, gosudare, jménem Vašeho císařského Veličenstva oznámil, že si přejete, abych se Vám písemně vyznal ze všeho, čím jsem se provinil. – Gosudare, nejsem hoden takové milosti a rdím se, když vzpomenu, co všechno a s jakou opovahou jsem hovořil a psal o bezcitnosti Vašeho císařského Veličenstva.

Kterak to napsat? Co říci mocnému ruskému carovi, obávanému a bdělému strážci zákonů? Zpověď, jíž jsem Vám, svému gosudarovi, povinován, by bylo možno shrnout do několika málo slov: Jsem vinen, gosudare, před Vaším císařským Veličenstvem i před zákony země, vinen v plném rozsahu. Vy znáte moje zločiny, a co víte, stačí, abych byl podle zákona odsouzen k nejtěžšímu trestu, jaký v Rusku existuje. Zdvihl jsem otevřenou vzpouru proti Vám, gosudare, a proti Vaší vládě; troufl jsem si opovědět Vám nepřátelství, psal jsem, řečnil a brojil proti Vám, kdekoli a kdykoli se naskytla příležitost. Není na tom dosti? Přikažte, ať mě postaví před soud a odsoudí k smrti; stane-li se to, stane se po zákonu a právu. Co tedy mohu ještě napsat svému gosudarovi?

Ale hrabě Orlov pronesl z pověření Vašeho císařského Veličenstva větu, která mnou otřásla do hlubin duše a převrátila celé srdce mé. „Pište," řekl, „pište gosudarovi, jako kdybyste se svěřoval svému duchovnímu otci."

Budiž, gosudare, vyzpovídám se Vám jako duchovnímu otci, od něhož člověk očekává odpuštění nikoli pro tento, nýbrž pro onen svět; a prosím Boha, aby mi vnukl slova prostá, upřímná, srdečná, nehledaná, bezelstná a důstojná, zkrátka abych získal přístup k srdci Vašeho císařského Veličenstva.

Jenom o dvě věcí Vás prosím, gosudare. Za prvé, nepochybujte o pravdivosti mých slov; přísahám Vám, že nijaká lež, ba ani tisícina lži neskane s mého pera. A za druhé, gosudare, Vás prosím, nežádejte ode mne, abych se Vám zpovídal z cizích hříchů.

U zpovědi se přece nevyznáváme z cizích, ale jenom ze svých vlastních hříchů![*]

Ztroskotal jsem ve všem všudy a jediné, čeho jsem při tom nepozbyl, je čest a vědomí, že jsem se pro svou záchranu nebo pro ulehčení vlastního osudu nikde, v Sasku ani v Rakousku, nedopustil zrady. Neboť vědomí, že jsem se zpronevěřil něčí důvěře, nebo dokonce vynesl, co kdo v mé přítomnosti neopatrně prořekl, by mě krušilo hůř než mučení. Také ve Vašich očích, gosudare, chci být raději provinilcem, zasluhujícím nejtěžšího trestu, než proradným padouchem.

Přistoupím tedy ke své zpovědi.

Aby byla úplná, musím se zmínit několika slovy o svém mládí. – Tři roky jsem studoval na dělostřelecké škole, v devatenácti letech jsem byl povýšen na důstojníka a koncem čtvrtého ročníku, v první třídě důstojnické jsem se zamiloval, ztratil hlavu a přestal se učit. A protože jsem zkoušku složil s hanebným prospěchem, přesněji řečeno, protože jsem u ní propadl, byl jsem odvelen na Litvu. Tři roky jsem nesměl být povýšen do hodnosti podporučíka, ani propuštěn do výslužby, ani dostat dovolenou. A tak jsem si vlastní vinou a vzdor péči vpravdě otcovské, s níž se mi věnoval Michail Michailovič Kovaňka, tehdejší velitel dělostřeleckého učiliště, zmařil svou vojenskou kariéru v samém zárodku.

Jakmile jsem si odsloužil rok na Litvě, s velkými obtížemi a proti otcově vůli jsem odešel do výslužby. Po vojně jsem se naučil německy a dychtivě jsem se pustil do studia německé filosofie, od níž jsem si sliboval světlo a spásu. Svou bujnou fantazií, a jak říkají Francouzi, *d'une grande dose d'exaltation* – promiňte, gosudare, nenalézám pro to ruský výraz – jsem starému otci způsobil veliké hoře, čehož nyní sice pozdě, ale z hloubi duše lituji! Na svou omluvu mohu říci jen tolik, že mé tehdejší pošetilosti, stejně jako chyby a zločiny, jichž jsem se dopustil později, nebyly vedeny nízkými a zištnými pohnutkami. Vyvěraly dílem z faleš-

[*] Zaškrtnuto Mikulášem I. Na okraji poznámka tužkou: „Už tím podlamuje jakoukoli důvěru; uvědomuje-li si celou tíhu svých hříchů, pak může být za zpověď pokládána pouze zpověď úplná, naprostá a ničím nepodmíněná." (Pozn. rus. red.)

ných představ, ale hlavně z velké a neuhasitelné žízně po vědění, životě a činu.

Jako sedmadvacetiletému se mi v roce 1840 podařilo obměkčit otce a vyprosit si jeho souhlas k cestě do ciziny, abych se mohl zapsat na berlínskou univerzitu. – V Berlíně jsem studoval půldruhého roku. V prvním roce svého pobytu za hranicemi a začátkem druhého roku jsem se jako předtím v Rusku nejen držel stranou jakýchkoli politických problémů, ale pod zorným úhlem politické abstrakce jsem na ně hleděl svrchu. O politiku jsem se zajímal tak málo, že se mi ani nechtělo vzít do ruky noviny. Zabýval jsem se vědou, zejména německou metafyzikou, tak náruživě, že jsem žil jako v pomatení mysli; ve dne v noci jsem neměl před očima nic než Hegelovy kategorie.

Právě Německo mě však vyléčilo z filosofické choroby, která zachvátila tuto zemi. Když jsem pronikl hlouběji do metafyzických otázek, dosti záhy jsem se přesvědčil o nicotnosti a marnosti veškeré metafyziky. Hledal jsem v ní život, a ona skomírá a nudí, hledal jsem čin, a ona ústí v absolutní nečinnost. K tomuto zjištění nemálo přispělo, že jsem se s německými profesory poznal osobně, neboť není žalostnější a groteskněji figurky nad německého profesora a vlastně nad Němce vůbec! Kdo nahlédne zblízka, jak se žije v Německu, nemůže planout pro německou vědu; německá filosofie je ryzím výtvorem německého života a mezi opravdovými vědami zaujímá stejné místo, jaké sami Němci zaujímají mezi živoucími národy. – Tak jsem dal sice vale německé metafyzice, ale žízeň po novém jsem neutišil, nevyléčil jsem se z přání a naděje, že v západní Evropě naleznu vděčný předmět zájmu a široké pole působnosti. Tehdy mi poprvé projela hlavou neblahá myšlenka, že se už do Ruska nevrátím, a z filosofie jsem přesedlal na politiku.

V tomto rozpoložení jsem se z Berlína přestěhoval do Drážďan. Začal jsem číst politické časopisy. – Když nastoupil na trůn nynější pruský král, Německo se dalo novým politickým směrem: král svými projevy, sliby, novými pořádky rozčeřil a uvedl do pohybu nejen Prusko, ale všechny ostatní německé země, takže dr. Ruge ho právem nazval prvním německým revolucionářem – promiňte, gosudare, že se vyjadřuji tak směle o korunované hlavě. V Německu se tehdy vynořila spousta brožur, časopisů i politické poezie a já jsem to všechno dychtivě četl. V té době jsem také poprvé uslyšel o komunismu. Vyšla kniha dr. Steina *Die Sozialisten in Frankreich,** která zapůsobila téměř tak silně a vzbudila skoro stejně velký ohlas jako předtím kniha dr. Strauße *Das Leben Jesu*;** mně otevřela nový svět, do něhož jsem se vrhl s nedočkavostí toho, kdo lační a žízní. Připadalo mi, že se tu zvěstuje nová blaženost, že se zjevuje nová věrouka o povznesení, důstojenství, štěstí a osvobození celého lidského rodu. Začetl jsem se do spisů francouzských demokratů a socialistů a hltal jsem všechno, co se v Drážďanech dalo sehnat. – Zanedlouho jsem se seznámil s dr. Arnoldem Rugem, který tehdy vydával Die deutsche Jahrbücher. Do tohoto časopisu, jenž tvořil jakýsi můstek mezi filosofií a politikou, jsem pod názvem *Die Partaien in Deutschland* a pod pseudonymem Jules Elyzard napsal filosoficko-revoluční stať. Ale ruku jsem měl hned napoprvé tak nešťastnou a těžkopádnou, že sotva článek vyšel, byl časopis zakázán. – Psal se konec roku 1842.

Tehdy přijel ze Švýcarska do Drážďan politický básník Georg Herwegh, milovaný celým Německem a přijatý s poctami i pruským králem, který ho nicméně brzy poté ze své země vypověděl. Odhlédnu-li od Herweghova politického přesvědčení, o němž se neosměluji mluvit před Vaším císařským Veličenstvem, jsem povinen konstatovat, že Herwegh byl člověk ryzí, vpravdě ušlechtilý a velkodušný jako málokterý Němec – a šel za pravdou, nikoli za vlastním prospěchem a ziskem. Seznámil jsem se s ním, spřátelili jsme se a přáteli jsme zůstali až do konce. Zmíněná stať v Deutsche Jahrbücher, moje známost s Rugem a jeho kroužkem, zvláště pak mé přátelské styky s Herweghem, který se veřejně prohlašoval za republikána, styky dosud nepolitické, jakkoli založené na příbuzenství myšlenek, požadavků a přesvědčení – nepolitické proto, že rozhodně nesledovaly žádný určitý cíl –, to všecko na mě

*Jde o knihu L. Steina *Der Socialismus und Kommunismus des heutigen Frankreichs* [Socialismus a komunismus dnešní Francie]. (Pozn. čes. red.)

**D. F. Strauss, Život Ježíšův. (Pozn. čes. red.)

Měl jsem tam od samého začátku obtížnou a prazvláštní pozici. Všichni mě znali, skládali mi poklony, ale já si mezi nimi připadal cize. Čím zdvořileji zněla jejich slova, tím větší chlad mi pronikal až k srdci, a ani já k nim ani oni ke mně jsme nedokázali najít cestu. K dovršení všeho se mezi nimi šířila pomluva, za vlasy ještě přitaženější než ta původní, o mém údajném provokatérství. Roztrušovali ji převážně emigranti, hlavně členové Demokratického spolku, kteří jí také nejvíc věřili. Když se mi pak mnohem později omlouvali, sváděli vinu na starého žvanivého hraběte Ledóchowského, jehož prý na mne upozornil Lamartine. A Ledóchowski nemeškal a varoval přede mnou polské demokraty. – Poláci ke mně ochladli tak viditelně, že jsem nakonec ztratil trpělivost a začal se jim vyhýbat. Až do pražského sjezdu jsem se s nimi už nestýkal, a pokud jsem s někým z nich hovořil, pak o věcech, které se netýkaly politiky.

O to častěji jsem přicházel do styku s Němci, chodil jsem do jejich demokratického klubu a těšil jsem se u nich takové popularitě, že jedině mým přičiněním byl můj starý přítel Arnold Ruge ve Vratislavi zvolen do frankfurtského Národního shromáždění. Němci jsou trochu komičtí, ale bodří lidé, a já jsem s nimi – vyjma komunistické literáty – vždycky vycházel v dobrém. V té době si hráli na politiky a mě naslouchali jako orákulu. O nějakých spikleneckých spolčeních nebo vážných akcích neměli ani potuchy, zato rámusili, holdovali zpěvu a pivu a chvástali se. Všecko se odehrávalo a projednávalo na ulici, veřejně. Žádné zákony, žádná vrchnost se neuznávala, všude vládla bezbřehá svoboda. A každý večer se jakoby pro zábavu trošičku bouřilo. V jejich klubech se v podstatě odbývala krasořečnická klání, přesněji řečeno, soutěžilo se v mluvení do větru.

Celý květen jsem strávil v naprosté nečinnosti. Nudil jsem se, trudil se a čekal jsem na příhodnou chvíli. Na mé skleslé náladě měla lví podíl tehdejší politická situace: neúspěšné povstání v Poznaňsku, jakkoli ostudné pro pruskou soldatesku, vypovězení polských emigrantů z Krakova a vzápětí i z Pruska, úplné ztroskotání bádenských demokratů a konečně první porážka demokratů v Paříži – to byly zjevné předzvěsti blížícího se revolučního odlivu.

Němci to neviděli a nechápali, ale já jsem to chápal a poprvé jsem zapochyboval o úspěchu. – Nakonec se začalo mluvit o Slovanském sjezdu. Rozhodl jsem se odjet do Prahy v naději, že tam najdu svůj Archimédův bod.

Do té doby jsem kromě Poláků a samozřejmě Rusů neznal žádné Slovany a ještě nikdy jsem nebyl na rakouském území. Slovany jsem znal jenom z vyprávění a z knih. V Paříži jsem slyšel o klubu, který založil Robert Cyprico, Mickiewiczův zástupce na katedře slovanských literatur, ale tam jsem nechodil, mezi Slovany vedené Francouzem mě to netáhlo. Seznámení a sblížení se Slovany znamenalo tedy pro mne novou zkušenost a hodně jsem si sliboval i od pražského sjezdu, zejména že za pomoci ostatních Slovanů se Poláci oprostí od své úzkoprsé národní sebelibosti.

Mé naděje, i když se nesplnily úplně, nebyly zklamány. Slované jsou po stránce politické ještě děti, ale vyznačují se neobyčejnou svěžestí a ve srovnání s Němci daleko větší přirozenou inteligencí a energií. Na jejich setkání a dětinské, ale nelíčené nadšení byl dojemný pohled. Vypadalo to, jako by se členové jedné a téže rodiny, nelítostným osudem rozptýlené po celém světě, setkali poprvé po dlouhém a trpkém odloučení: plakali, smáli se, objímali se a v jejich slzách, v jejich radosti, v jejich srdečných pozdravech nebylo nic strojeného, nic falešného, nic okázalého nebo přepjatého. Všecko bylo prosté, upřímné, procítěné.

V Paříži jsem byl uchvácen demokratickým pozdvižením, hrdinstvím lidových vrstev; v Praze mě nadchla upřímnost a vřelost prostého, ale hlubokého slovanského cítění. I ve mně se pohnulo slovanské srdce, takže jsem v první chvíli bezmála zapomněl na všecky demokratické sympatie, které mě poutají k západní Evropě. – Poláci shlíželi na ostatní Slovany z výše své politické nadřazenosti, chovali se zdrženlivě a na tváři jim pohrával lehký úsměv. Já se však vmísil mezi Slovany, spřátelil jsem se s nimi, sdílel jsem jejich radost z celé duše, z plna srdce, a proto si mě oblíbili a zahrnovali mě téměř všeobecnou důvěrou.

U Slovanů převládá nenávist k Němcům. Jadrný, třebaže neuctivý výraz „prokletý Němec“, který zní takřka ve všech slovanských jazycích stejně, působí na každého Slovana jako mávnutí kouzel-

ným proutkem: vyzkoušel jsem několikrát jeho účinek a shledal jsem, že mu neodolají ani Poláci. Často stačilo v pravé chvíli zanadávat na Němce, aby Poláci zapomněli jak na polskou výlučnost, tak na svou zášť k Rusům i na obmyslnou, ale užitek nepřinášející politiku, která je nutila s Němci koketovat – zkrátka aby se vymanili z toho těsného, svíravého, vyumělkovaného krunýře, v nějž se volky nevolky stáhli po velkých národních pohromách, aby se v nich rozbušilo živé slovanské srdce a aby pocítili sounáležitost s ostatními Slovany.

V Praze, kde se na Němce žehralo od rána do večera, mi byli Poláci bližší. Nenávist k Němcům, kolem níž se točily všechny rozhovory, sloužila i za jakési poznávací znamení. Kdykoli se sešli dva Slované, byla jejich první slova vždycky zahrocena proti Němcům, jako by druh druha chtěli ujistit o svém opravdovém a roduvěrném slovanství. Protiněmecká zášť je úhelným kamenem slovanské jednoty a vzájemného dorozumění mezi Slovany. Je to nenávist tak silná, tak hluboko zakořeněná v srdci každého Slovana, že i podle mého dnešního přesvědčení, gosudare, dříve nebo později, tak či onak a bez ohledu na to, jak se zutvářejí politické poměry v Evropě, Slované svrhnou německé jařmo a přijde čas, kdy nebude ani pruských, ani rakouských, ani tureckých Slovanů.

Význam Slovanského sjezdu záležel podle mého v tom, že se na něm Slované poprvé setkali, poprvé seznámili, poprvé se pokusili jeden druhého pochopit a najít společnou řeč. Sám o sobě však tento sjezd žádné plody nevydal a vyzněl naprázdno stejně jako všechny kongresy a politické konference v tehdejší době. A nyní, co vím o jeho svolání.

V Praze už dávno existoval vědecko-literární kroužek, který pečoval o uchování, vzdělávání a rozvíjení české literatury, českých národních obyčejů a také o slovanskou národnost jako takovou, potlačovanou, utiskovanou a přezíranou Němci stejně jako Maďary. Tento kroužek pěstoval živé a soustavné styky s podobnými kroužky slovenskými, chorvatskými, slovinskými, srbskými a dokonce i lužickými v Sasku a Prusku a byl takříkajíc jejich hlavou. V čele slovanské propagandy, zpočátku literární, postupem času však nabývající politického významu, stáli Palacký, Šafařík, hrabě

Thun, Hanka, Kollár, Hurban, Ľudovít Štúr aj. Rakouská vláda je ráda neměla, ale trpěla je jako protiváhu k Maďarům. Ukážu na příkladu, jakým směrem působili. Před nějakými deseti patnácti lety nemluvil v Praze česky nikdo, leda snad nejnižší vrstvy a dělnictvo. Všichni ostatní mluvili německy a vedli si jako Němci, styděli se za český jazyk i za český původ. Teď naopak všichni, mužové, ženy i děti, odmítají mluvit německy, a rozumět a mluvit česky se naučili dokonce i pražští Němci. Zmínil jsem se jenom o Praze, ale totéž platí o všech ostatních českých, moravských a slovenských velkých i malých městech. Z venkova ovšem jazyk ani slovanský způsob života nikdy nevymizel. Vám, gosudare, je dozajista známo, jak hluboké a silné sympatie chovají Slované k mocné říši ruské, od níž si slibují podporu a pomoc, a jak se rakouská vláda a vlastně Němci vůbec báli a bojí ruského panslavismu! – V posledních letech se nevinný vědecko-literární kroužek rozrostl, zmohutněl, uchvátil a strhl za sebou veškerou mládež, zapustil kořeny v lidových masách a literární hnutí se proměnilo v hnutí politické. – Slované čekali jenom na příležitost, aby se představili světu.

Ta příležitost se naskytla v roce 1848. Rakouská říše se div nerozpadla na tříšť svých nesourodých, navzájem nepřátelských a neslučitelných prvků, a jestliže se načas zachránila, nevděčí za to své chabé síle, ale pouze Vaší pomoci, gosudare! Povstali Italové, povstali Maďaři a Němci a nakonec povstali i Slované. Rakouská, respektive innsbrucká vláda, neboť rakouských vlád bylo tehdy víc, přinejmenším dvě: jedna v Innsbrucku, druhá, oficiální a konstituční, ve Vídni – když už nemluvím o třetí, taktéž oficiálně uznané vládě uherské. Tak tedy dynastická vláda v Innsbrucku, všemi opuštěná a takřka bez prostředků, se jala hledat záchranu v národním hnutí Slovanů.

S myšlenkou svolat do Prahy Slovanský sjezd přišli Češi, jmenovitě pak Šafařík, Palacký a hrabě Thun. V Innsbrucku se té myšlenky radostně chopili, neboť doufali, že Slovanský sjezd zeslabí účinek německého sněmu ve Frankfurtu. Hrabě Thun, Palacký a Brauner vytvořili tehdy v Praze cosi na způsob prozatímní vlády. Innsbruck ji uznal a pražští politikové s ním jednali přímo, obcházejíce vídeňské ministry, které přestali uznávat i poslouchat

a v nichž spatřovali nepřátelské představitele německé nacionality. Tak vznikla polooficiální česká strana, strana poloslovanská a polovládní; vládní proto, že chtěla zachránit dynastii, monarchistický princip a celistvost rakouské monarchie. – Kladla si ovšem podmínky, žádajíc za to: za prvé prohlášení konstituce; za druhé přenesení císařského sídla z Vídně do Prahy, což jí bylo skutečně přislíbeno, samozřejmě v pevném úmyslu slibu nedostát, a konečně úplnou přeměnu rakouské monarchie z německé na slovanskou tak, aby Němci a Maďaři už neutiskovali Slovany, nýbrž naopak. – To vše vyjádřil tehdy Palacký ve své brožuře slovy: *Wir wollen das Kunststück versuchen, die bis zu ihrem tiefsten Wesen erschütterte Österreichische Monarchie auf unserem slavischen Boden und mit unseren slavischer Kraft zu beleben, zu heilen und zu befestigen.** – Nemožné předsevzetí, buď by v něm nevytrvali, anebo by se obrátilo proti nim.

Jenomže české straně šlo o víc než o nadvládu slovanského živlu v rakouské říši. Spoléhajíc na to, že byla polooficiálně uznána, a na obmyslné sliby z Innsbrucku, usilovala o jakousi českou hegemonii, o nadvládu českého jazyka a české národnosti i nad Slovany. Kromě Moravy hodlala k Čechám připojit ještě Slovensko, rakouské Slezsko a dokonce i Halič; Polákům, pakliže by se nechtěli podrobit, hrozila vzbouřením Rusínů. Chtěla zkrátka vytvořit silné české království.

Takovými ambicemi se vyznačovali čeští politikové. Samozřejmě že narazili na prudký odpor u Slováků i Slezanů, ale zejména u Poláků. Poláci nepřijeli do Prahy, aby se podvolili Čechům, a popravdě řečeno, ani proto, že by tak tuze lnuli k slovanským bratřím a k slovanské myšlence, přijeli sem prostě v naději, že tu najdou oporu a pomoc při prosazování svých zvláštních národních zájmů. Proto také hned od prvních dnů docházelo k neshodám, ne snad mezi řadovými účastníky sjezdu, ale mezi jejich vůdci. Nejvášnivěji se přeli Poláci s Čechy a Poláci s Rusíny, ale

* Chceme se pokusit o mistrovský kousek: vzkřísit na slovanské půdě rakouskou monarchii, otřesenou v samých základech, a slovanskou mízou ji ozdravit a upevnit.

ani z těchto rozepří nic nevyplynulo, jako nic nevyplynulo z celého Slovanského sjezdu.

Jihoslované, myšlenkami u nadcházející války s Maďary, se nepřeli s nikým o nic a také ostatním Slovanům domlouvali, ať s nesváry mezi sebou počkají, až budou Maďaři úplně poraženi, nebo – jak říkali jiní – až budou vyhnáni z Uher. Poláci s tím ani oním nesouhlasili, ale nabídli se za prostředníky, což Jihoslované i Maďaři odmítli, jak jsem se doslechl. – Slovem, každý táhl za jiný provaz a každý si chtěl z toho druhého udělat stupínek k vlastnímu vyvýšení; hlavně ovšem Češi, zpovykaní innsbruckými lichotkami, a pak Poláci, které nezpovykal osud, ale komplimenty evropských demokratů.

Sjezd měl tři sekce: *severní*, tu tvořili Poláci, Rusíni a Slezané; *západní*, v níž byli Češi, Moravané a Slováci, a *jižní*, kde zasedali Srbové, Chorvati, Slovinci a Dalmatinci. Podle plánu Fr. Palackého, hlavního strůjce a předsedy Slovanského sjezdu, měli být na sjezdu zastoupeni výlučně Slované rakouští, nerakouští Slované se mohli zúčastnit jako hosté. Ale toto omezení hned na začátku padlo. Sjezdu se nikoli jako hosté, nýbrž jako plnoprávní delegáti zúčastnili četní Poláci z Poznaně, polští emigranti, několik tureckých Srbů a konečně dva Rusové: já a jeden pop, jehož jméno si už nepamatuji – najde se ostatně v Šafaříkově tištěném protokolu Slovanského sjezdu –, pop nebo mnich ze starověreckého kláštera v Bukovině. Klášter míval vlastního metropolitu a svého času byl zrušen, tuším na žádost ruské vlády. Pop jel se svým sesazeným metropolitou do Vídně, a když se dozvěděl o Slovanském sjezdu, přijel do Prahy.

Já jsem vstoupil do *severní*, tj. do polské sekce, kde jsem se uvedl krátkým proslovem. Řekl jsem, že Rusko, které se odtrhlo od rodiny slovanských národů porobením Polska a obzvláště tím, že je vydalo do rukou Němců, společných a úhlavních nepřátel slovanského plemene, se může vrátit do slovanské pospolitosti, jen když Polsko osvobodí, a že proto je mé místo na Slovanském sjezdu mezi Poláky. Poláci mi odpověděli potleskem a v souladu s mým přáním mě delegovali do jihoslovanské sekce. Spolu se mnou vstoupil do polské sekce i bukovinský pop a na mou přímluvu byl rov-

něž vyslán jako delegát na plenární schůzi, jíž se zúčastnili zástupci tří hlavních sekcí.

Nebudu před Vámi skrývat, gosudare, že jsem měl v úmyslu využít toho popa pro revoluční agitaci v Rusku. Věděl jsem, že na Rusi je mnoho staroobřadců i jiných rozkolníků a že ruský lid má sklon k náboženskému fanatismu. Můj pop byl chlapík chytrý, všemi mastmi mazaný, pravý ruský filuta a vykuk, vyznal se v Moskvě a o staroobřadcích a rozkolnících v Rusku věděl opravdu hodně. Měl jsem dojem, že i jeho klášter býval ve stálém spojení s ruskými staroobřadci. Ale neměl jsem kdy věnovat se mu a nebyl jsem si jist mravní nezávadností spolupráce tohoto druhu, neměl jsem konkrétní plán, neměl jsem patřičné styky, a hlavně jsem neměl peníze. A bez peněz s lidmi jako on není žádná řeč. Navíc jsem byl v tom čase všecek zaneprázdněn slovanskou otázkou, popa jsem vídal zřídka a nakonec mi docela zmizel z dohledu.

Dny plynuly a sjezd se nehýbal z místa. Poláci se zabývali jednacím řádem, parlamentními formami a rusínskou otázkou; důležitější věci se neprojednávaly na sjezdu, ale na zvláštních užších schůzích. Těchto porad jsem se neúčastnil, jen jsem slyšel, že tam zčásti pokračovaly vratislavské spory a že se hodně mluvilo o Kossuthovi a o Maďarech, s kterými – nemýlím-li se – Poláci k velké nelibosti ostatních Slovanů už tehdy navázali přátelské styky. – Češi měli plnou hlavu svých ctižádostivých plánů, Jihoslované blížící se války. O slovanské otázce jako takové přemýšlel málokdo. Na mě z toho ze všeho padla opět tíseň a začal jsem se v Praze cítit stejně osamělý jako předtím v Paříži a v Německu. – Několikrát jsem promluvil v polské i jihoslovanské sekci a také na plenární schůzi, kde jsem řekl v podstatě toto:

„Proč jste se sjeli do Prahy? Abyste si tu ohřívali své provinciální polévky? Nebo abyste sloučili všechno dílčí, všechny zájmy, požadavky a problémy slovanských národů v jedinou velkou a nedělitelnou otázku slovanskou? Začněte ji tedy řešit a podřiďte všechny dílčí požadavky slovanské věci! Naše shromáždění je prvním shromážděním Slovanů; tady musíme položit základy k novému slovanskému životu, vyhlásit a stvrdit jednotu všech slovanských kmenů, spojených od nynějška v jeden nedílný a veliký politický celek…

Položme si nejprve otázku, zda je naše shromáždění shromážděním pouze rakouských Slovanů anebo shromážděním všeslovanským. Co se rozumí pod slovy »rakouští Slované«? Jsou to Slované, kteří žijí v rakouské říši, nic víc, a chcete–li, pak snad Slované, kteří jsou porobeni rakouskými Němci. Hodláte-li však omezit toto shromáždění jenom na zástupce rakouských Slovanů, jakým právem nazýváte tento sjezd slovanským? Vylučujete z něho všechny Slovany z ruské říše, slovanské poddané Pruska a turecké Slovany; menšina vylučuje obrovskou většinu a opovažuje se nazývat slovanskou! Tak se tedy nazývejte německými Slovany a svůj sjezd sjezdem německých rabů, a ne Slovanským sjezdem…

Vím, že mnozí z vás spoléhají na podporu rakouské dynastie. Dynastie vám teď slibuje všechno a maže vám med kolem úst, protože vás potřebuje; ale splní sliby a bude mít možnost splnit je, až s vaším přispěním obnoví svou podlomenou moc? Říkáte, že splní, ale já jsem přesvědčen, že ne. Prvním zákonem každé vlády je zákon sebezáchovy. Tomuto zákonu jsou podřízeny všechny mravní zákony, a dějiny zatím nezaznamenaly, že by nějaká vláda dobrovolně dostála slibu danému ve chvíli, kdy byla v úzkých. Uvidíte, že rakouská vláda na vaše služby nejenom zapomene, ale dokonce se vám bude mstít za svou někdejší zahanbující slabost, která ji přiměla ponížit se před vámi a přitakávat k vašim rebelantským požadavkům. Dějiny rakouské dynastie jsou bohatší na takové příklady než dějiny jiných dynastií, a vy, učení Čechové, kteří máte tak velké a zevrubné vědomosti o pohromách, jež stíhaly vaši vlast, vy byste měli lépe než ostatní chápat, že ne náklonnost k Slovanům, ne porozumění pro slovanskou nezávislost nebo záliba ve slovanském jazyce a ve slovanských zvycích a obyčejích, nýbrž železná nutnost vede dnes dynastii k tomu, aby se ucházela o vaše přátelství…

I kdybych nakonec připustil nemožné, totiž že rakouská dynastie bude opravdu chtít a bude opravdu s to splnit dané slovo, co tím získáte? Rakousko se z poloněmeckého státu promění ve stát poloslovanský. To znamená, že vy se z utiskovaných stanete utiskovateli, z nenávidějících nenáviděnými. To znamená, že vy, rakouští Slované, kteří jste v menšině, se odtrhnete od slovanské většiny a zmaříte

všechny naděje na semknutí Slovanů, na ono velké slovanské sjednocení, k němuž – jak alespoň říkáte – se především a hlavně upínají vaše tužby. – Jednoty Slovanů, jejich svobody a jejich obrození nelze dosíci jinak než úplným rozbitím rakouské říše…

Stejně velkého omylu se dopouštějí ti, kdo doufají, že k obnovení slovanské nezávislosti přispěje ruský car. Ruský car uzavřel novou alianci s rakouskou dynastií, ale ne ve vašem zájmu, nýbrž proti vám, ne proto, aby vám pomohl, ale abyste jako všichni ostatní vzpurní rakouští poddaní byli vrženi zpět do starého poddanství, do starého bezpodmínečného poslušenství. Car Mikuláš není nakloněn ani svobodě lidu, ani konstituci. Názorný příklad jste viděli v Polsku. Vím, že vás, právě tak jako turecké Slovany, ruská vláda už drahný čas ovlivňuje prostřednictvím svých agentů, kteří objíždějí slovanské země, šíří mezi vámi panslavistické myšlenky a balamutí vás vyhlídkami na brzkou pomoc, na osvobození, které všem Slovanům vzejde z mohutné síly ruského carství! A není pochyb o tom, že někde v budoucnu, v budoucnu hodně vzdáleném, zahlédá Rusko okamžik, kdy se všechny slovanské země začlení do ruského impéria! Z nás se ovšem té kýžené chvíle nedožije nikdo, a vy byste měli chuť čekat tak dlouho? Vždyť nejen vy, ale všechny slovanské národy mezitím sejdou věkem…

Vaše místo dnes není ve svazku s ruskou říší. Vy chcete život živoucí, ale tam je mrtvo; vy voláte po samostatnosti a volném pohybu, ale tam se vyžaduje bezduchá poslušnost, vy dychtíte po obrození, po povznesení, po osvětě a po svobodě, ale tam je domovem smrt, tma a nevolnická dřina. Kdybyste vstoupili do Ruska cara Mikuláše, ocitli byste se v hrobě jakéhokoli národního bytí a jakékoli svobody. – Je pravda, že bez Ruska nebude slovanská jednota úplná a Slované nebudou sdostatek silní. Ale bylo by bláhové očekávat spásu od nynějšího Ruska. Co vám tedy zbývá? Spojte se nejprve bez Ruska, ale nezavrhujte je a věřte a doufejte v jeho brzké osvobození. Strhnete-li je svým příkladem, zasloužíte se o svobodu ruského lidu a v něm se vám pak zase dostane síly a záštity…

Přistupte k sjednocení tak, že se prohlásíte nikoli za rakouské Slovany, ale za ty, kdo žijí na slovanské půdě v takzvané říši rakouské a kdo se v Praze sešli a spojili, aby položili základ k příští svo-

bodné a velké federaci všech slovanských národů; a dále, že vy všichni, Češi, Moravané, Poláci z Haliče a z Krakova, Rusíni, Slezané, Slováci, Srbové, Slovinci, Chorvati a Dalmatinci, v naději, že se k vám připojí i slovanští bratři v ruské říši, v pruském království a v Turecku, jste uzavřeli pevné a nerozlučné, obranné a bojovné spojenectví na těchto principech…“

Nebudu vyjmenovávat všechny body, které jsem navrhl. Omezím se na konstatování, že můj návrh, uveřejněný později – ostatně bez mého vědomí a ve zkrácené podobě – v jednom českém časopisu, byl nesen demokratickým duchem: ponechával velkou vůli národním a regionálním osobitostem ve všem, co se týkalo administrativního uspořádání, zároveň však zahrnoval určitá základní ustanovení, obecně platná a závazná pro všechny. Veškerá vnitřní i zahraniční politika měla být soustředěna v rukou ústřední vlády. Sobecké a ctižádostivé požadavky Poláků a Čechů by v tomto všeslovanském svazu nedošly ohlasu.

Radil jsem také, aby si Sjezd u innsbruckého dvora, tehdy ještě povolného, vymohl oficiální uznání svazu a podobné ústupky, které dynastie nedávno učinila Maďarům a které by tedy nemohla odepřít svým dobrým a věrným Slovanům: měl jsem na mysli zvláštní slovanské ministerstvo, zvláštní slovanské vojsko se slovanskými důstojníky a zvláštní slovanskou finanční správu. Doporučil jsem rovněž, aby požadovali odvolání chorvatských a jiných slovanských pluků z Itálie, a posléze, aby poslali do Uher ke Kossuthovi delegáta, který by už nikoli jménem bána Jelačiće, nýbrž jménem všech sjednocených Slovanů jednal o smírném řešení maďarsko-slovenské otázky, a který by maďarským a také sedmihradským Valachům navrhl, aby vstoupili do slovanského nebo třeba do východorepublikánského svazu se stejnými právy jako všichni Slované.

Přiznávám, gosudare, že jsem svým návrhem Slovanskému sjezdu v každém případě sledoval úplné rozbití rakouské říše: ať by dynastie souhlasila, nebo odmítla, tak jako tak by se dostala do osudného konfliktu se Slovany. Mým druhým a hlavním cílem bylo získat ve sjednocených Slovanech opěrný bod pro rozsáhlou revoluční agitaci v Rusku, pro zahájení boje proti Vám, gosudare! – S Němci jsem se spojit nemohl, to by mohlo vést k evropské

válce, a co horšího, k válce Německa proti Rusku. Spojit jsem se nemohl ani s Poláky: jednak ke mně neměli valnou důvěru, jednak mně samému, když jsem poznal jejich národní povahu a jejich nevyléčitelný, byť i historicky pochopitelný egoismus, připadalo trapné a zhola nemožné spolčit se s nimi proti své vlasti. Naproti tomu ve slovanském svazu jsem spatřoval svou novou, širší vlast, v níž by Poláci i Češi Rusku, jakmile by se připojilo, musili postoupit první místo.

Několikrát jsem tu použil výrazu „revoluční propaganda", a je tedy načase objasnit, co jsem rozuměl tou propagandou, več jsem doufal a jaké jsem měl prostředky. – Především, gosudare, dovolte, abych Vás svatosvatě ujistil, že ani předtím, ani v té době, ani později jsem nebyl s Ruskem nebo s Rusy v nijakém spojení a že jsem se nestýkal s nikým, kdo by žil na území Vaší říše. Od roku 1842 mi přišlo z Ruska celkem asi deset dopisů a sám jsem jich sotva deset do Ruska odeslal. O politice v nich nebylo ani zmínky. V roce 1848 jsem doufal, že se mi podaří navázat styky s Rusy z Poznaňska a Krakova, jenže to by se bylo neobešlo bez polského přispění, a s Poláky, jak jsem už několikrát vysvětlil, jsem nemohl a nedokázal najít společnou řeč. Osobně jsem v poznaňském vévodství, v Krakově nebo v Haliči nikdy nebyl a ani jsem odtamtud neznal nikoho, o kom bych mohl s jistotou a čistým svědomím prohlásit, že měl nějaké spojení s Polskem či s Ukrajinou. Ostatně nemyslím, že by Poláci, kteří si stýskali na nesnáze právě v tomto ohledu, na živý, neprostupný kordón, jímž se Rusko uzavřelo, mohli tehdy udržovat častější styky s pohraničními provinciemi ruské říše. Z Ruska přicházely jenom nezaručené a většinou za vlasy přitažené zvěsti; tak se například jednoho krásného dne proslechlo, že v Moskvě vypuklo povstání a bylo odhaleno nové spiknutí, jindy zase, že ruští důstojníci zatloukli děla ve varšavské citadele, a podobné nesmysly, kterým jsem při vší své pošetilosti ani já nikdy nevěřil.

Všechno, k čemu jsem se chystal, zůstalo v oblasti pomyslu, ne že bych to tehdy nechtěl uskutečnit, ale že jsem to bez jakéhokoli spojení a prostředků nutných k rozvinutí agitace uskutečnit nemohl.

Hrabě Orlov mi sdělil, že podle informací vlády jsem v cizině hovořil o svých stycích s Ruskem, zejména pak s Maloruskem. Na to nemohu odpovědět jinak, než že jsem o neexistujících stycích nikdy nemluvil a mluvit nemohl, to bych musel lhát, a lhát mi bylo odjakživa proti mysli. O Ukrajině jsem slyšel od polských statkářů z Haliče, totiž že po zrušení roboty v Haliči vypukly počátkem roku 1848 mezi maloruskými sedláky na Volyni, v Podolí a také v kyjevské gubernii nepokoje tak silné, že mnozí statkáři ze strachu o své životy uprchli do Oděsy. – To je vše, co jsem se dozvěděl o Malorusku. Nevylučuji, že jsem o tom později veřejně mluvil, poněvadž jsem se chápal čehokoli, co mohlo aspoň trochu utvrdit, lépe řečeno, probudit v evropské a zvláště ve slovanské veřejnosti víru v možnost a nevyhnutelnost ruské revoluce.

Ještě poznámka. – Ačkoli jsem byl celým svým dřívějším životem, způsobem myšlení, postavením, neukojitelnou žádostivostí činu i vůlí předurčen k neblahé revoluční kariéře, svou povahou, svým srdcem a svými myšlenkami jsem se nedokázal odpoutat od Ruska, a proto všechna má činnost směřovala pouze k němu. Proto jsem také byl nucen věřit, přesněji řečeno sám sebe i jiné jsem nutil, aby věřili v ruskou revoluci. Co jsem v této zpovědi řekl o Mickiewiczovi, platí částečně i o mně. Byl jsem podvedený i podvodník zároveň, šálil jsem sebe i jiné, jako bych znásilňoval svůj vlastní intelekt i zdravý rozum svých posluchačů.

Ale v povaze, gosudare, v povaze šarlatánství nemám. Naopak, nic se mi nepříčí tolik jako šarlatánství, a nikdy jsem nepřestal prahnout po obyčejné, holé pravdě. Ale v nepřirozené, nešťastné situaci, do níž jsem se vlastně sám přivedl, jsem někdy volky nevolky jednal jako šarlatán. Bez vlivných styků, bez prostředků, sám se svými záměry uprostřed cizích lidí, měl jsem jen jednoho spolupracovníka: víru. Víra hory přenáší, říkal jsem si, boří překážky, překonává nepřekonatelné a nemožné činí možným; víra je už poloviční úspěch, poloviční vítězství. Víra v součinnosti se silnou vůlí vytváří podmínky, formuje lidi, sdružuje, stmeluje, spájí masy v jedinou duši a sílu. Věřím-li sám v ruskou revoluci, namlouval jsem si, a přiměju-li také ostatní Evropany, najmě Slovany a posléze i Rusy, aby v ní věřili, učiním revoluci v Rusku možnou a nevy-

i Němci, poučeni zkušenostmi a postrádajíce spojenců, byli ochotni zříci se svých někdejších nároků. Doufal jsem, že Poláci se podejmou úlohy prostředníků mezi Kossuthem a uherskými Slovany, a sám jsem chtěl zprostředkovat mezi Slovany a Němci.

Přál jsem si, aby střediskem a hlavou nového slovanského hnutí byly Čechy, a nikoli Polsko. Mělo to několik důvodů: jednak bylo celé Polsko minulými porážkami tak vyčerpané a demoralizované, že jsem nevěřil v jeho osvobození bez cizí pomoci. Naproti tomu Čechy, reakcí tehdy ještě nedotčené a těšící se plné svobodě, byly silné a svěží a vládly vším, co potřebovalo úspěšné revoluční hnutí. Mimoto jsem nechtěl, aby v čele zamýšlené revoluce stáli Poláci, z obavy, aby jí nevtiskli úzký, výlučně polský ráz, nebo – kdyby jim z toho plynul prospěch – aby Slovany nezradili svým starým spojencům, západoevropským demokratům či dokonce Maďarům.

A konečně, věděl jsem, že Praha je jakousi metropolí, jakousi Moskvou všech rakouských (nikoli polských) Slovanů, a dosti důvodně jsem doufal, že *povstane-li Praha, budou jejího příkladu následovat také ostatní Slované,** a strženi jejím odbojem, zkříží plány bána Jelačiće a jiných, ostatně nečetných přívrženců rakouské dynastie.

Čekal jsem tedy, že Němci budou souhlasit, najdou porozumění a případně poskytnou i ozbrojenou pomoc proti pruské vládě, která, berouc si vzor z Ruska a obávajíc se nákazy, by k revolučnímu požáru v Čechách jako nečinný divák rozhodně nepřihlížela. Od Poláků jsem si sliboval prostředkování mezi Slovany a Maďary, aktivní účast jejich důstojníků, a především peníze, které jsem neměl a bez nichž se nedalo nic dělat. Ale nejvíc jsem si sliboval a očekával od Čechů.

Spoléhal jsem spíš na české a německé sedláky než na Prahu a obyvatele jiných měst. Němečtí a zpočátku i francouzští demokraté se podle mého názoru dopustili kardinální chyby tím, že svou revoluční agitaci omezili na města a nepronikli na venkov.

*Podtrženo Mikulášem I. Na okraji poznámka: „Překvapující pravda!" (Pozn. rus. red.)

Toto, abych tak řekl, preferování měst způsobilo, že venkov nejen zůstal netečným pozorovatelem revoluce, ale že se v mnoha jeho částech začala nálada obracet proti ní. A přitom se zdálo, že není nic snazšího než podnítit revolučního ducha mezi venkovským lidem, obzvláště v Německu, kde sedláky stále ještě krušila spousta pozůstatků starých feudálních řádů, a právě tak v Prusku, kde i za formálně svobodného vlastnictví a osobní svobody v některých krajích, např. ve Slezsku, přetrvávaly závazky plynoucí z někdejšího poddanství a vedle dosti početné třídy svobodných vlastníků půdy žila mnohem početnější třída nemajetných zemědělců, domkářů, takzvaných häuslerů, nebo dokonce lidí bez střechy nad hlavou.

Ovšem nikde nebyla zemědělská třída nakloněna revolučnímu hnutí tolik jako v Čechách. V Čechách existoval feudalismus v plném rozsahu, se všemi svými břemeny a útisky, až do roku 1848. Zeměpanské soudy, feudální daně a dávky, desátky a jiné povinnosti vůči světským i církevním vrchnostem tíživě doléhaly na majetné rolníky. Venkovská chudina pak byla početnější a nacházela se v horším postavení než chudina v Německu. Notabene – v Čechách je mnoho továren, a tedy i továrních dělníků. A tovární dělníci jsou jakoby samým osudem předurčeni k revolučnímu agitátorství.

V roce 1848 všechny útisky, předmět věčné nespokojenosti a stížností rolníků, všechny staré složité berně a robotní povinnosti, to všechno polevovalo. Polevovalo zároveň s tím, jak utuchal život politického organismu rakouské monarchie. Ale jenom polevovalo, zrušeno to nebylo. Za útlakem následovala anarchie. Polekaná vláda, ztrácejíc hlavu a chytajíc se jako každý tonoucí i stébla, si vzpomněla na demokratický trik, kterého použila v roce 1846 v Haliči, a zčistajasna, bez předchozích opatření, vyhlásila neomezenou a ničím nepodmíněnou svobodu vlastnictví i rolnictva. Její agenti zaplavili celou zemi a velebili dobrotivost vlády. Jenomže v Čechách se měly věci jinak než v Haliči. V Čechách se nenáviděná třída utiskovatelů, bohatých vlastníků půdy, šlechticů a vysokých byrokratů neskládala z polských spiklenců, ale z Němců, tělem i duší oddaných rakouské dynastii a ještě oddanějších starým

rakouským pořádkům, které jim vyhovovaly. Lid přestal chodit na panské, odmítal platit jiné než státní daně, a i ty platil nerad a se skřípěním zubů. Třída pozemkových vlastníků, šlechta a vysoká aristokracie, zkrátka všichni, kdo se počítají k rakouské straně v Čechách, chudli a ztráceli moc. A vláda přitom nezískala nic, neboť lid, který vždycky ochotně naslouchal českým vlastencům, jí za veliký dar svobody, který přišel v nepravou chvíli, neodplácel láskou ani vděčností. Naopak, nedůvěřoval jí, když slyšel, jak je ovlivňována aristokracií, a žil v obavách, aby nebyl vržen zpět do starého poddanství. Konečně i mimořádné rekrutýrky, které se opakovaly několikrát do roka, budily v českém národě odpor a nespokojenost. Za takové situace bylo snadné zburcovat lid k povstání.

Chtěl jsem, aby v Čechách vzplanula opravdová, radikální revoluce, taková, která i kdyby nakonec byla poražena, by mezitím ještě stačila vším otřást a všechno zpřevracet tak, že rakouská vláda by po svém vítězství nenašla nic na starém místě. Využívaje příznivých okolností, totiž že veškerou šlechtu a vůbec celou třídu velkých pozemkových vlastníků v Čechách představují výhradně Němci, chtěl jsem všechny velkostatkáře spolu se vším nepřátelsky smýšlejícím duchovenstvem vyhnat, všecky panské statky bez výjimky konfiskovat a dílem rozdat nemajetným rolníkům, jež bych tak získal pro revoluci, dílem z nich učinit zdroj mimořádných revolučních příjmů. Chtěl jsem všechny zámky v Čechách pobořit, všecky urbáře, všecka správní i soudní akta, všecky vrchnostenské soupisy a dokumenty spálit a všecky hypotéky i ostatní dluhy, nepřevyšující částku např. 1000 nebo 2000 zlatých, prohlásit za splacené. Revoluce, jak jsem si ji představoval, měla být zkrátka hrozná a bezpříkladná, třebaže by směřovala spíš proti věcem než proti lidem. Všechno by tak zásadně změnila, tak by přešla do krve i života lidových mas, že rakouská vláda by ani v případě vítězství nebyla s to ji vymýtit, nevěděla by, čím začít a co dělat, nenašla by ani stín památky po starém, navěky rozvráceném pořádku a už nikdy by se nemohla usmířit s českým národem. Taková revoluce, která by se neomezila na jediný národ, by svým příkladem, svou zápalnou agitací strhla nejen Moravu a rakouské, ale

také pruské Slezsko a vůbec všechny německé hraniční země, takže i německá revoluce, do té doby pouze revoluce měst, měšťanů, továrních dělníků, literátů a advokátů, by se rozrostla v revoluci lidovou.

Ale tím mé záměry ještě nekončily. Chtěl jsem celé Čechy proměnit v revoluční tábor, zformovat v nich sílu, způsobilou nejen chránit revoluci uvnitř země, nýbrž vystupovat ofenzívně i za českými hranicemi, burcovat všechny slovanské národy, vybízet je k odboji, smést všechno, co jen připomíná Rakousko – táhnout na pomoc Maďarům i Polákům a bojovat proti Vám, gosudare!

Morava, odedávna spjatá s Čechami svým historickým povědomím, obyčeji i jazykem a hledící na Prahu jako na své hlavní město, s nímž ji už tehdy spojovaly její kluby, Morava se podle mých předpokladů měla přidat k českému hnutí. Šli by za ní i Slováci a rakouské Slezsko a revoluce by zachvátila rozsáhlé území vybavené nezbytnými prostředky, jehož středem by byla Praha. V Praze měla být vyhlášena revoluční vláda s neomezenou diktátorskou mocí. Šlechta, vysoká byrokracie a zpupné duchovenstvo by byly vyhnány a rakouský správní aparát rozdrcen napadrť. V Praze by bylo ponecháno jen několik vyšších úředníků ve funkci poradců a instruktorů. Mládež a všichni způsobilí lidé, roztřídění do kategorií podle povolání, schopností a osobních předpokladů, by byli vysláni do všech krajů, aby tam ustavili prozatímní revoluční a vojenské organizace.

Lidové masy měly být rozděleny na dvě části. První, opatřená nejnutnější výzbrojí, by zůstala doma, aby chránila nový pořádek a v případě potřeby vedla partyzánskou válku. Z druhé části, složené z bojeschopných nemajetných, z nezaměstnaných, z továrních dělníků a z řemeslníků, ale hlavně z mládeže, především ze vzdělané měšťanské mládeže, mělo vzniknout pravidelné vojsko vedené zkušenými polskými důstojníky a spolehlivými poddůstojníky rakouské armády, kteří by podle toho, jak se osvědčí, byli povyšováni do různých důstojnických hodností.

Vyžádalo by si to obrovské finanční náklady, ale ty, jak jsem doufal, by se do jisté míry daly krýt z konfiskací, mimořádných daní a podobnými asignáty, jaké svého času vydal Kossuth. Na obšír-

nější výklad mého zvláštního a víceméně fantastického finančního projektu není v této zpovědi místo.

Tolik o revoluci, již jsem plánoval v Čechách. Nastínil jsem ten plán jen v hlavních rysech, bez bližších podrobností, neboť jsem s jeho uskutečňováním ani nezačal a nikdo o něm nevěděl, a pokud ano, pak z něho znal jen bezvýznamné jednotliviny. Existoval totiž pouze v mé zločinné hlavě a nevznikl rázem, vyvíjel se postupně a postupně se podle okolností také doplňoval. Nebudu se, gosudare, pouštět do kritického rozboru jeho politické a mravní nebo politicko-trestní stránky, pokládám však za svou povinnost ukázat, jaké prostředky jsem měl po ruce při naplňování svých dalekosáhlých záměrů.

Do Lipska jsem přijel bez haléře, neměl jsem ani na chleba, a kdyby mi byl Reichel včas neposlal menší obnos, nevěděl bych, kam se obrátit a co počít; v zájmu věci jsem dokázal žádat o peníze kohokoli s klidným svědomím, ale pro svou osobu nikdy. A peníze jsem potřeboval jako sůl – pas d'argent, pas de suisse*, jak říká staré francouzské přísloví –, a já měl zařizovat první poslední: navázat spojení s Českou zemí a s Maďary, vybudovat v Praze takovou stranu, aby odpovídala mým představám a abych v ní měl napříště oporu. Říkám „vybudovat", protože když jsem přijel do Lipska, ještě se s ničím ani nezačalo, všechno jsem teprve plánoval.

D'Estera a Hexamera jsem o peníze žádat nemohl, jejich prostředky byly velmi omezené, přestože reprezentovali ústřední demokratický výbor celého Německa. Vybírali sice jakési příspěvky od německých demokratů, ale ty nestačily ani na úhradu jejich politických výdajů. Spoléhal jsem na Poláky, Poláci však na mé pozvání do Lipska nepřijeli. Navázal jsem s nimi, zvláště pak s polskými demokraty, nové spojení v Drážďanech, ale do března 1849 – to mohu prohlásit na své svědomí – jsem se s nikým z nich politicky nikdy nestýkal, a vztahy, které mezi námi vznikly v březnu, už nebyl čas rozvinout.

Peníze jsem tedy neměl a bez nich jsem nemohl na žádnou

* Za málo peněz málo muziky.

akci ani pomyslit! Napadlo mě, abych zajel do Paříže – jednak kvůli penězům, jednak navázat styky s francouzskými a polskými demokraty, a nakonec také proto, že bych se byl rád seznámil s hrabětem Telekim, bývalým Kossuthovým vyslancem, respektive zplnomocněncem u francouzské vlády. Ale pak jsem si to rozmyslil: věděl jsem totiž od přítele Reichela, že ke mně francouzští demokraté po zveřejnění pomlouvačného článku v Rheinische Zeitung ztratili důvěru. Když vyšla má *Výzva k Slovanům*, poslal jsem její výtisk spolu s dlouhým dopisem Floconovi. Popsal jsem v něm situaci v Německu, jak jsem ji tehdy viděl, informoval jsem ho o vývoji slovanské otázky, o svém jednání a dohodě s ústředním výborem německých demokratů, o chystané druhé revoluci v Německu i o vlastních záměrech, souvisejících se Slovany a zejména s Čechy.

Naléhal jsem na něho, aby do Lipska poslal důvěrníka, který by působil jako spojka mezi zamýšleným německo-slovanským hnutím a Francouzi. Nakonec jsem mu vytkl, že dal na pomluvy, a dopis jsem uzavřel slavnostním prohlášením, že jako jediný Rus v táboře evropských demokratů jsem povinen dbát své cti úzkostlivěji než kdokoli jiný, a neodpoví-li mi ani teď a nedokáže-li přesvědčivým činem, že nemá nejmenší pochyby o mé počestnosti, budu s ním muset přerušit veškeré styky.

Flocon mi neodpověděl a nikoho neposlal, ale snad aby dal najevo, že se mnou sympatizuje, uveřejnil ve své La Réforme plné znění *Výzvy k Slovanům*. Totéž učinili Poláci v listu Demokrat Polski. Protože se mi však v Lipsku ta čísla do ruky nedostala, měl jsem Floconovo mlčení za urážlivé znamení nedůvěry, a to se mě – už s ohledem na cíl, pro mě posvátný – dotklo tak, že jsem o nové sblížení s ním a s jeho stranou, natož pak s polskými demokraty, kteří se ne-li jako první, tedy jistě nejvydatněji přičinili o mé nezasloužené zostuzení, více neusiloval.

Poté, co se vztahy mezi mnou, Francouzi a Poláky takto zkomplikovaly, nekynul mi valný prospěch ani ze známosti s hrabětem Telekim, o němž jsem věděl, že je zadobře s polskou emigrací. Po zralé úvaze jsem dospěl k názoru, že bych cestou do Paříže jenom tratil drahocenný čas. A času bylo namále, protože do jara zbývalo